

K výzkumu památkových hodnot historických měst České republiky¹

Jan JEHLÍK; Jiří PLOS; Miroslav CIKÁN

ANOTACE: Cílem tohoto článku je seznámit stručně čtenáře Zpráv památkové péče s cíli a dosavadními výsledky pětiletého výzkumného projektu *Původ a atributy památkových hodnot historických měst České republiky*, na němž se od roku 2016 podílel tým odborníků ze dvou spolupracujících institucí – Fakulty architektury ČVUT a Ústavu teoretické a aplikované mechaniky AV ČR.

Město je ze své podstaty živá a proměnlivá struktura vlastnicko-uživatelských vztahů. Představuje průnik mnoha zájmů a hodnotových orientací členů pospolitosti a prosazování zájmů památkové péče naráží v takovém prostředí na jiné (oprávněné, ale zároveň kolizní) zájmy. Urbanistické prostředí tedy klade památkové péči podstatně větší odpor než prostředí jednotlivých staveb. Na základě zkušenosti s modernistickým přístupem k městu se proto již v 60. a počátkem 70. let objevily snahy pojmout památkovou péči o urbanistické celky nově, s přihlédnutím k jejich specifitě. Lapidárně to vyjadřuje například Proklamace ze Štýrského Hradce (1974), shrnující zásady takového přístupu do sedmi bodů,² které lze zjednodušeně shrnout tak, že hodnotná historická města je nutné právně chránit, ale též je nezbytné pojmout je jako nedílné součásti soudobých urbanistických celků a jako životadárné obytné prostředí.

Od roku 2016 probíhá ve spolupráci mezi Fakultou architektury ČVUT a Ústavem teoretické a aplikované mechaniky AV ČR pětiletý projekt *Původ a atributy památkových hodnot historických měst České republiky*,³ jehož posláním je nalézat nástroje pro rozpoznání jevů podstatných pro zachování kulturní urbanistické stability, a zároveň pro rozpoznání jevů povahy proměnlivé a rozvíjející se. Prostřednictvím vytvořených nástrojů bude možné nastavovat smysluplnou rovnováhu mezi oběma tendencemi. Tato rovnováha představuje jeden z cílů „péče“, přičemž rozvoj vhodného právního a věcného instrumentária je ve výzkumném projektu orientován na potřeby památkové péče primárně na poli urbanistickém.

Podobně jako UNESCO požaduje při hodnocení statků pro jejich zápis na seznam světového dědictví identifikovat jejich výjimečnou světovou hodnotu (*outstanding universal value*), sleduje i tento projekt výjimečné hodnoty našich sídel. Jsou to zejména, analogicky s hodnocením výjimečné hodnoty, atributy fyzické nebo hmotné povahy,⁴ jako například historické objemy budov, historická stavební a uliční čára, uliční síť atd.

Předním úkolem městských samospráv (nejen ve městech s památkovou ochranou) je podpora kvality života: obytnosti města, pěší dopravy, dostupnosti služeb atd. V případě měst s režimem památkové ochrany se tyto požadavky mohou dostat do kolize s nároky na zachování atributů fyzické povahy. Pojem autenticita proto mění význam – nejde už jen o pravdivé vyjádření atributů, jako jsou tvar a pojetí, materiálová a hmotná podstata, užití a funkce, tradice, technologické postupy atp. Je tak mimo jiné vhodné sledovat i postoje a obraz, jaký si o městě vytvářejí jeho obyvatelé, jak to např. požadují zprávy Getty Institute.⁵ Vytvořená metodika nabízí nástroje, které jednotlivé hodnoty města, ať už fyzické či nehmotné, pojmenují a zdokumentují. Nabízí tak managementu podklady pro informované rozhodování.

Konkrétně se daný výzkumný projekt zaměřuje na analýzu atributů fyzického uspořádání vybraných historických českých, moravských a slezských měst. V jeho průběhu byla rekonstruována triangulace historických sídel, identifikovány skryté geometrické vztahy a uspořádány jevy tvořící základní strukturu historických měst. Vznikla metodika rozpoznání kvalit, které jsou kritické pro udržitelnost hodnot památkových měst a jejich autenticitu. Zároveň byly navrženy inovativní nástroje ochrany v procesech územního plánování a památkové péče. Dalším výsledkem projektu jsou mapy atributů komplexní identity vybraných městských památkových rezervací ČR. Ty mohou být využívány jak při formulování strategie rozvoje měst, tak při konkrétním rozhodování o dílčích projektech, tak i při prezentaci hodnot historického urbanismu. Projekt významně doplňuje a obohacuje výstupy dalších projektů NAKI v oblasti historického urbanismu.

Pro účely výzkumu byla vybrána města s městskými památkovými rezervacemi, primárně dle míry jejich zachovalosti a celistvosti a na základě průkaznosti formy jejich původní půdorysné a hradební struktury. Dalším kritériem bylo vyvážené zastoupení měst z hlediska jejich velikosti, prostorové formy, doby vzniku

či lokalizace. Šest vybraných měst bylo analyzováno pomocí komplexních map s odborným obsahem, jsou to: České Budějovice, Litomyšl, Telč, Jihlava, Pelhřimov a Kadaň (viz tab. 1). Dalších dvacet měst bylo analyzováno pomocí lokačních map s odborným obsahem: Český Krumlov, Domažlice, Horšovský Týn, Hradec Králové, Jičín, Jindřichův Hradec, Kolín, Kroměříž, Lipník nad Bečvou, Litoměřice, Moravská Třebová, Nové Město nad Metují, Nový Jičín, Olomouc, Plzeň, Prachovice, Slavonice, Třeboň, Ústě, Znojmo.

Jak probíhal vlastní výzkum? Nejprve autoři projektu shromáždili relevantní datové podklady a založili základní skladbu mapových vrstev v prostředí Geografického informačního systému (GIS). Na podkladě státních mapových děl byly zpřesňovány historické informace tak, aby bylo možno vzájemně porovnávat a aby vý-

■ Poznámky

1 Tento text, jako i další články k uvedenému výzkumnému projektu, navazuje na text Jan Jehlík, *Památkové hodnoty v urbanistickém měřítku: Autenticita historických měst od téhož autora, který vyšel v čísle 3/2019 (roč. 79) tohoto časopisu.*

2 Viz Vlastimil Jířek, *Památková péče jako uměleckohistorické hledisko*, in: Hans Sedlmayr, *Demolovaná Krása*, Praha 1992, s. 109–120.

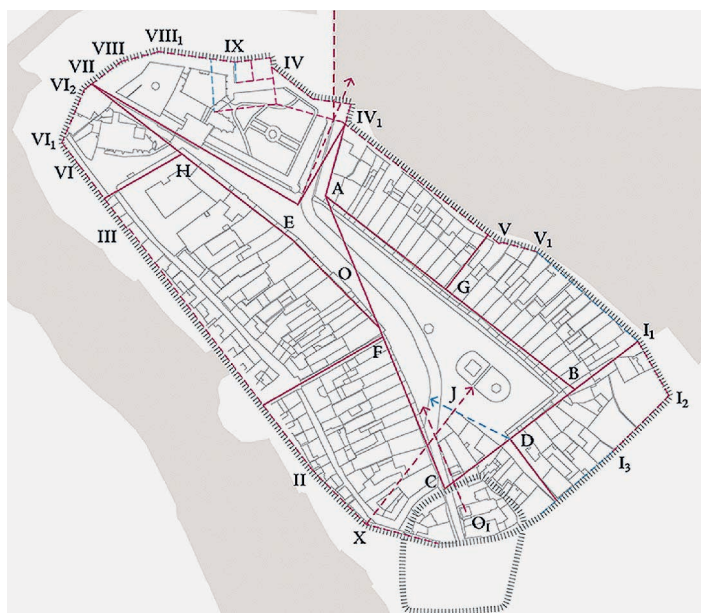
3 Výzkumný projekt financovaný z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní identity České republiky Ministerstva kultury ČR (NAKI II), Identifikační kód projektu DG16P02R025, realizace projektu: 2016–2020.

4 Věra Kučová – Olga Bukovičová, *Světové dědictví a Česká republika*, Praha 2018, s. 28.

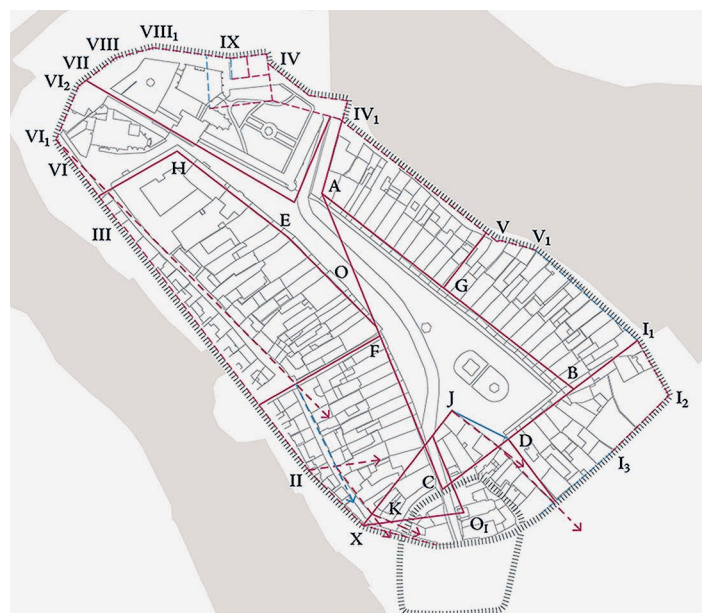
5 Erica Avrami – Randall Mason – Marta de la Torre, *Values and Heritage Conservation. Research Report*, Los Angeles 2000 [online]. Dostupné: https://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/valuesrpt.pdf, vyhledáno 8. 7. 2020. – Marta de la Torre, *Assessing the Values of Cultural Heritage. Research Report*, Los Angeles 2002 [online]. Dostupné: https://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/assessing.pdf, vyhledáno 8. 7. 2020.

MAPY ATRIBUTŮ KOMPLEXNÍ IDENTITY HISTORICKÉHO MĚSTA NAKI II – DG16P02R025

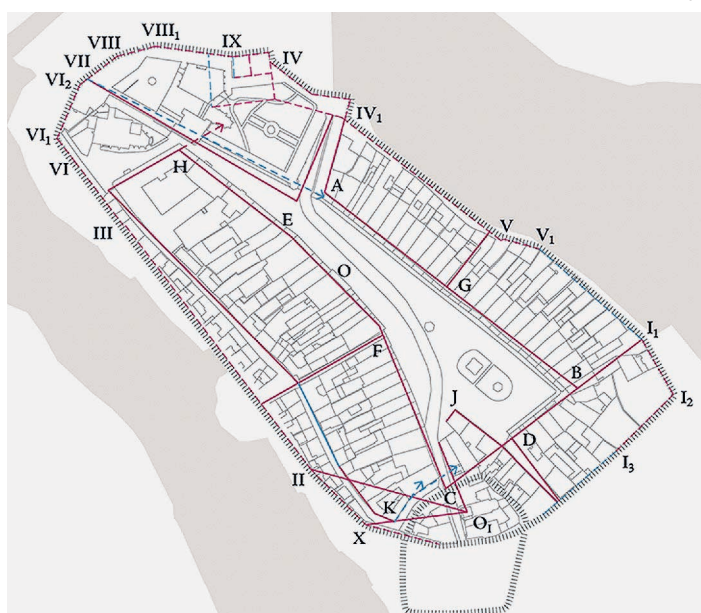
			Č. Budějovice	Litomyšl	Telč	Jihlava	Pelhřimov	Kadaň
SEKCE	PODSEKCE	LIST						
I. ZÁKLADNÍ ÚDAJE O MĚSTĚ	A / Historický vývoj	Podstatné informace o vývoji města	x	x	x	x	x	x
	B / Analýza půdorysné osnovy	Výběr místa	x	x	x	x	x	x
		Základní vymezení města v krocích	x	x	x	x	x	x
		Základní vymezení města	x	x	x	x	x	x
		Přesné vymezení města v krocích	x	x	x	x	x	x
		Přesné vymezení města	x	x	x	x	x	x
		Vymezení tržiště a ulic v krocích – a	x	x	x	x	x	x
		Vymezení tržiště a ulic v krocích – b	x	x	x	x	x	x
		Vymezení tržiště a ulic	x	x	x	x	x	x
	C / Topografický plán	Plán města „figura – pozadí“	x	x	x	x	x	x
	D / Fotografování městského prostředí	Městské jádro v kontextu měst a krajiny	x	x	x	x	x	x
II. ZÁKLADNÍ MAPOVÝ SOUBOR	A / Podklady (prameny)	Příklady zdrojů	x	x	x	x	x	x
	B / Mapové vrstvy	Přehled základních vrstev v měřítku krajiny	x	x	x	x	x	x
		Přehled základních vrstev v měřítku města	x	x	x	x	x	x
		Přehled základních vrstev městského jádra	x	x	x	x	x	x
	C / Základní mapy	Soutisk vrstev v měřítku krajiny – 19. století	x	x	x	x	x	x
		Soutisk vrstev v měřítku krajiny – 20. století	x	x	x	x	x	x
		Soutisk vrstev v měřítku krajiny – 21. století	x	x	x	x	x	x
		Soutisk vrstev v měřítku města – 19. století	x	x	x	x	x	x
		Soutisk vrstev v měřítku města – 20. století	x	x	x	x	x	x
		Soutisk vrstev v měřítku města – 21. století	x	x	x	x	x	x
		Soutisk vrstev v měřítku jádra – 19. století	x	x	x	x	x	x
		Soutisk vrstev v měřítku jádra – 20. století	x	x	x	x	x	x
		Soutisk vrstev v měřítku jádra – 21. století	x	x	x	x	x	x
	A / Proměny jevů	Rozdíl zastavěné plochy města	x	x	x	x	x	x
		Rozdíl struktury cest a míst	x	x	x	x	x	x
		Rozdíl struktury krajinných prvků	x	x	x	x	x	x
		Rozdíl plochy městských bloků	x	x	x	x	x	x
		Rozdíl plochy veřejných prostranství	x	x	x	x	x	x
		Rozdíl plochy krajinných prvků	x	x	x	x	x	x
		Rozdíl zastavěné plochy objektů	x	x	x	x	x	x
		Rozdíl plochy zpevněných veřejných prostranství	x	x	x	x	x	x
		Rozdíl plochy nezpevněných veřejných prostranství	x	x	x	x	x	x
	B / Proměny atributů	Zrnitost parcel v měřítku jádra – 19. století	x	x	x	x	x	x
		Zrnitost parcel v měřítku jádra – 20. století	x	x	x	x	x	x
		Zrnitost parcel v měřítku jádra – 21. století	x	x	x	x	x	x
		Zrnitost zast. ploch v měřítku jádra – 19. století	x	x	x	x	x	x
		Zrnitost zast. ploch v měřítku jádra – 20. století	x	x	x	x	x	x
		Zrnitost zast. ploch v měřítku jádra – 21. století	x	x	x	x	x	x
		Průměr atributů na veřejné prostranství	–	–	–	–	–	–
IV. ALGORITMICKÉ ANALÝZY	A / Kombinované atributy	Analýza uliční sítě	–	x	–	–	x	x
	B / Space syntax							
V. EXPERTNÍ ANALÝZY	A / Analýza obrazu města	Historické zobrazení	x	–	–	x	x	–
		Vnitřní vazby města	x	–	–	x	x	–
		Viditelnost uvnitř města	x	–	–	x	x	–
		Viditelnost do krajiny	x	–	–	x	x	–
		Veřejné prostory	x	–	–	x	x	–
		Sourodé celky	x	–	–	x	x	–
		Analýza panoramatu	x	–	–	x	x	–
	B / Analýza užívání městského jádra	Vývoj počtu obyvatel a domů	x	–	x	–	x	–
		Počet obyvatel na územní jednotku	x	–	x	–	x	–
		Počet obyvatel na blok	x	–	x	–	x	–
		Kapacita pro bydlení a demografický profil	x	–	x	–	x	–
	C / Anketní šetření	Záznam pohybu respondentů	x	x	x	–	x	–
		Vztah respondentů k místům	x	x	x	–	x	–
VI. HODNOCENÍ	A / Komparace podkladů	1. příklad hodnocení	x	x	x	x	x	x
		2. příklad hodnocení	x	x	x	x	x	x
	B / Právní prostředí	Hodnoty, zájmy, hodnocení	x	x	x	x	x	x
		Základní přehledy	x	x	x	x	x	x

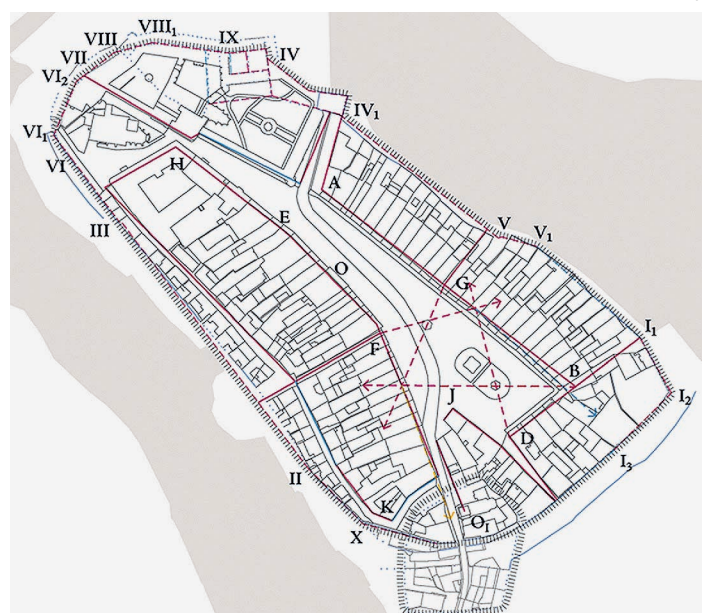
1a

1b

1c

1d

Tab. 1. Mapy atributů komplexní identity historického města. Zpracoval: Autorský tým projektu NAKI II – Původ a atributy památkových hodnot historických měst ČR, 2020.

Obr. 1a–d. Těle, analýza půdorysné osnovy – vymezení tržiště a ulic (I. fáze projektu: základní údaje o městě): 1a – úprava jihovýchodního rohu tržiště, 1b – závěrečná úprava jihovýchodního rohu tržiště, 1c – severní vymezení Hradební ulice, 1d – nevysvětlené úpravy vymezení tržiště. Zpracoval: Autorský tým projektu NAKI II – Původ a atributy památkových hodnot historických měst ČR, 2020.

sledné mapové soubory (databáze) poskytovaly strukturované a přehledné podklady pro následné analýzy a hodnocení. Paralelně probíhaly dílčí výzkumy (lokace měst, obraz města, využití městského jádra, anketní šetření apod.), které tak průběžně zpřesňovaly a ověřovaly výchozí teze, databázovou strukturu a formu výstupů. Součástí tohoto evaluačního procesu (postupné aproximace) byly i série pracovních a koordinačních setkání a workshopů, z části přímo ve zkoumaných městech.

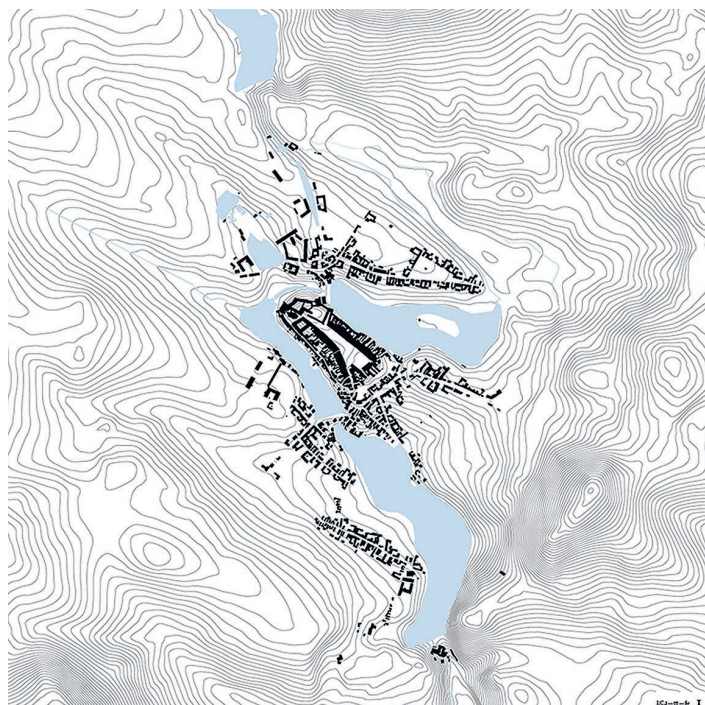
Výzkumná práce je uspořádána do jednotlivých sekcí, podsekcí a listů, jednotlivé vrstvy tohoto taxonomického stromu vzájemně spolupracují, nelze je proto při aplikaci výzkumu svévolně oddělovat. Sekce organizují celek, listy vytvářejí konkrétní obsah a jsou většinou provázané skrze základní databázi. Šest sekcí ilustruje základní osu výzkumu a současně

princip, na kterém jsou jednotlivá města dokumentována a analyzována (tab. 1).

První sekce *Základní údaje o městě* obsahuje výchozí informační bázi individuálně popisující každé město z hlediska jeho historického vývoje, analýzy půdorysné osnovy, kde je prezentován výzkum metod lokace a výtčení města, jeho topografický plán se zobrazením vývoje města od 19. století a nakonec fotodokumentaci městského prostředí, především historických jader v kontextu celého zastavěného území a krajiny (obr. 1, 2).

Druhá sekce *Základní mapový soubor* obsahuje sady tematických vrstev obsažených ve specializované databázi v GIS. Zahrnuje veškeré vhodné podklady (státní mapová díla, účelové mapy a databáze, letecké a pozemní snímkování, terénní průzkumy, archivní mapy), mapové vrstvy, které zaznamenávají jevy na

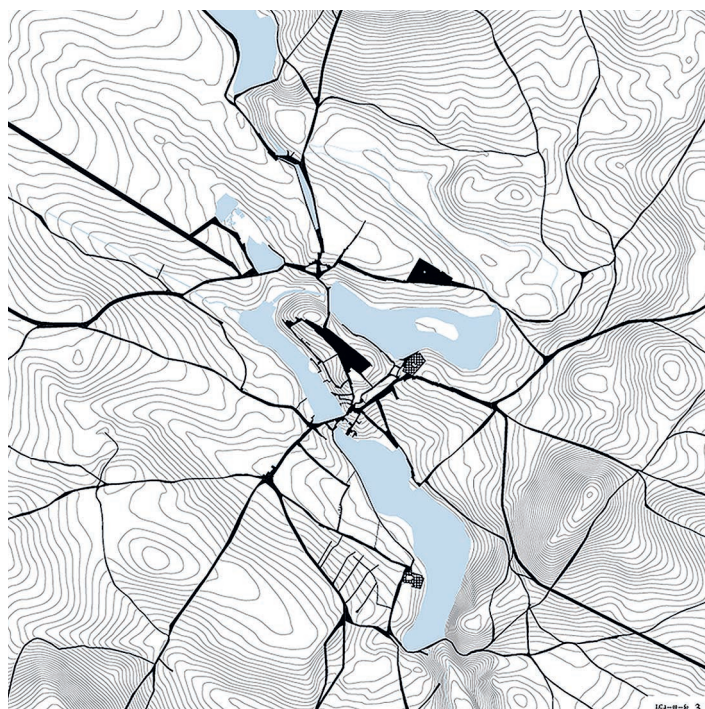

2a

2a

2b

2b

Obr. 2a–b. Telč, plán města „figura – pozadí“ (I. fáze projektu: topografický plán): 2a – porovnání zástavby v 19. a 21. století, 2b – porovnání veřejných prostranství v 19. a 21. století. Zpracoval: Autorský tým projektu NAKI II – Původ a atributy památkových hodnot historických měst ČR, 2020.

3

4

zemském povrchu dle skutečného stavu v terénu, resp. rekonstrukce jeho stavu v minulosti, a sady základních map, vzájemně provázaných tematických vrstev specializované databáze v prostředí GIS určené k syntetickému popisu a analýzám urbanistické struktury prostředí historických měst (obr. 3).

Třetí sekce *Dílní mapové soubory* obsahuje objektivní interpretaci databáze vycházející ze základny GIS a na principu „překryvu“ zobrazuje kvantitativní rozdíly u vybraných jevů a atributů (obr. 5).

Čtvrtá sekce *Algoritmické analýzy* také vychází z datové základny GIS, ale s její pomocí jsou na strukturu měst aplikovány vhodné tematické modely prokazující proměny hmotné i nehmotné struktury historického jádra: jednak kombinované atributy, které jsou výsledkem matematického vyjádření dílčích informací o daných jevech (např. počet obyvatel, délka fronty atd.), a jednak *Space syntax* analýza, která pracuje s reprezentací města ve formě axiální sítě zpracované pomocí teorie grafů. Jejím cílem je zkoumat míru propojenosti historického jádra s jeho okolím a tím i změny v prostorových vazbách urbánní struktury v průběhu vývoje města (obr. 4).

Pátá sekce *Expertní analýzy* obsahuje interpretace dat na základě obecných metod a teorií uplatňovaných (nejen) v památkové péči a urbanismu. Jsou to analýza „obrazu města“ (Kevin Lynch), analýza užívání městského jádra pomocí statistických dat a anketní šetření, které ověřuje každodenní běžné užívání historických jader, pro něž byla jako nejvhodnější zvolena metoda polo-strukturovaného rozhovoru se vzorkem obyvatel (obr. 6).

Šestá sekce *Hodnocení* obsahuje způsob evaluace výše uvedených analýz na základě expertního a právního rámce a ukazuje způsoby, jak odborně vyhodnocovat individuální projekty a situace.

Urbanistický kontext

Projekt představuje standardizovaný formát umožňující opakovaně aplikovat analytický proces pojmenování, uspořádání a hodnocení konstitutivních parametrů tvořících jedinečný obraz historického městského osídlení. Z tohoto pohledu je *urbanistická hodnota* měst pojímána nejen jako součet jednotlivostí (objektů), ale i jako relativně komplexní informace o celku a jeho logických (stavebních) částech. Z této informace vyrůstají následné urbánní hodnoty. Ty vycházejí např. ze způsobu založení a následného vrstvení města, s cestami, parcelací, vytyčením bloků, umístěním, formou a rolí klíčových objektů, s geometrickými vztahy atp. Tento přístup lze zjednodušeně chápat jako komplementární metodu k metodám poznávání architektonických hodnot historických objektů a souborů, resp. k metodice ochrany ucelených částí urbanizovaných území vykazujících významné kulturní hodnoty a péče o ně. Jedná se o dvě cesty k témuž, jednu od jednotlivosti k celku, druhou od celku k jednotlivosti.

Ambicí výsledků výzkumu je doplnit stávající metody a přístupy památkové péče na základě znalostí současného urbanistického poznání a tím obohatit a posílit památkovou péči a její

Obr. 3. České Budějovice, základní mapový soubor (II. fáze projektu) v matici 3 × 3 zachycující v různém měřítku a různém stádiu vývoj města. Jedná se o soutisky vrstev v měřítku krajiny (horní řada map), v měřítku města (prostřední řada) a v měřítku jádra (spodní řada), odrážející stav v 19. století (levý sloupec map), 20. století (prostřední sloupec) a 21. století (pravý sloupec). Zpracoval: Autorský tým projektu NAKI II – Původ a atributy památkových hodnot historických měst ČR, 2020.

Obr. 4. Litomyšl, analýza uliční sítě (IV. fáze projektu: algoritmické analýzy – space syntax). Zpracoval: Autorský tým projektu NAKI II – Původ a atributy památkových hodnot historických měst ČR, 2020.

výkon, aniž by byly její existující priority zpochybnovány. Pro péči o hodnoty města je rovnocenně důležitá péče současně o celek, části i jednotlivosti. Jako celek lze pro tento účel chápat město v jeho správních hranicích, jako část jeho středověké jádro, jako jednotlivosti jednotlivé objekty či dílní soubory.

Jinak řečeno, důležité jsou jednotlivosti i celek. Celku města se věnuje urbanistická nauka. Pomocí této nauky je město *mapováno* prostřednictvím příslušných *jevů* a *atributů*. A pro památkovou péči je podstatná jejich *stabilita* v čase. Proto podstatným nástrojem památkové péče v urbánním měřítku je porovnávání míry kvantitativních a kvalitativních *změn* těchto jevů a atributů. Zásadními atributy jsou *topografická* charakteristika (např. situace jevu v rámci vyššího celku), *morfologická* charakteristika (např. výšková hierarchie jevů) a *typologická* charakteristika (např. pozice archetypálních jevů).

5

Studie shromážděné v tomto čísle časopisu ukazují rozpracování dílčích témat představovaného projektu. Pracují mj. s několika základními premisami z oblasti urbanismu, jež je vhodné zde uvést do souvislostí.

Urbanismus je primárně nauka o utváření a uspořádání relativně uceleného a svébytného celku osídlení. Podstatné hodnotové atributy tudíž obsahují informace o *jevech* a *atributech* podporujících strukturální a behaviorální celistvost měst.

Celek města je tvořen přírodní a kulturní vrstvou. Podstatné hodnotové atributy tudíž obsahují informace o založení, vývoji a obrazu osídlení. Celek města je také ústrojně uspořádán z částí a prvků. Podstatné hodnotové atributy tudíž obsahují informace o *organizaci*, *členění* a *skladbě* (kompozici) osídlení.

Forma města je mj. odvozena od polohy a pozice v krajině. Podstatné hodnotové atributy tudíž obsahují informace o *morfologii*, *topografii* a *typologii* osídlení.

Osídlení je nedílnou součástí krajiny a městské jádro je nedílnou součástí celku města. Podstatné hodnotové atributy tudíž obsahují informace o vazbách všech těchto tří základ-

ních částí osídlení (*krajina – intravilán – jádro*).

Městské jádro je pro celé město konstitutivním, a proto stabilizujícím prvkem. Podstatné hodnotové atributy jádra obsahují informace o jevech tuto stabilitu udržujících. Základním atributem oné stability jádra je jeho *centralita*⁶ ve smyslu fyzickém, psychickém i duchovním; jak centralita jádra v rámci celku současného, tak centralita profánních a posvátných institucí.⁷

Koncepční ochrana stabilizujících prvků (např. také sídliště) umožňuje větší variabilitu rozvoje dalších částí celku i jednotlivostí. Historické jádro lze kupříkladu citlivě revitalizovat pomocí rekonstrukce a regenerace vzájemných vazeb jiných částí města. Tvorba veřejného prostoru je tedy podstatným nástrojem péče o město a o jeho urbánně-památkové hodnoty.

Za základní *kulturní hodnotu* lze tudíž považovat *urbánně-památkovou substanci* historického jádra památkově chráněných měst (rezervací či zón). Substancí se zde rozumí dochovaná hmotná i nehmotná urbánní struktura jádra ve smyslu jeho utváření (uspořádání a využití) a charakteru (obrazu), s ohledem na kvali-

Obr. 5. Jihlava, dílčí mapový soubor zachycující rozdíl zastavěné plochy v 19. a 21. století (III. fáze projektu: dílčí mapové soubory – proměny jevů). Zpracoval: Autorský tým projektu NAKI II – Původ a atributy památkových hodnot historických měst ČR, 2020.

tu jeho rozhraní a integritu širších vazeb. Tuto substanci lze primárně zobrazit, popsat a předsat pomocí obecně ustálených jevů a atributů: údajů o založení a vývoji, pozice v krajině, ohraničení ucelených jednotek, sítě cest a dělení pozemků, tvaru, využití a orientace veřejného prostranství (uliční vzor, stavební čára), tvaru, využití a orientace stavební hmoty atd. Z těchto základních parametrů jsou dále odvozovány podrobnější (např. parter) či kombinované (např. charakter) údaje. Posuzována je potom relevantní historická stopa, autenticita a míra stability těchto parametrů ve vztahu k míře stability chráněného celku či subcelku.

Historické město pro příští generace

Vývoj struktury městského osídlení na území České republiky byl v základních rysech ukončen na přelomu 15. a 16. století, a to jako výsledek předchozího středověkého městského vývoje evropské křesťanské civilizace (založené na recepci antické kultury a civilizace řecké, římské a židovské a v rané fázi též arabské), postupně uskutečněného v několika vlnách, z nichž nejvýznamnější je zakladatelské a kolonizační úsilí pozdních Přemyslovců. I když v následujících stoletích procházela města i celková struktura městského osídlení na tomto území různými vývojovými peripetiemi (zejména zatěžujícími válečnými konflikty, resp. morovými vlnami, opakovanými požáry, hladomory a proměnami klimatu), jádrem zůstával jejich středověký charakter, který si většina měst uchovala v období nástupu industriální revoluce i v období následujícím až po dnešek.

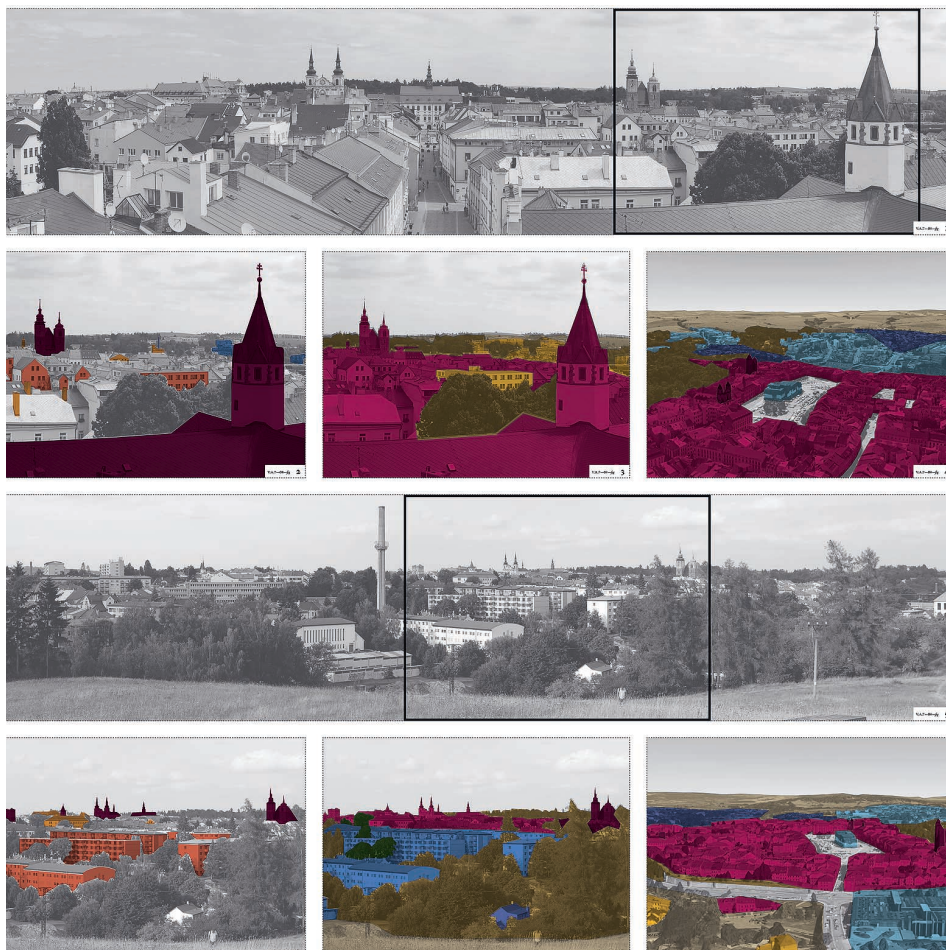
Jádrem středověkého města je koexistence profánní a sakrální moci, vyjádřená nejen stavbami světskými (měšťanská zástavba, radnice, tržnice, opevnění; ale také šlechtická sídla – hrady, posléze zámky a paláce) a církevními (chrámy, kostely, kaple) a jejich soubory (například klášterní celky), ale též – a z hlediska urbánního především – veřejnými prostranstvími (náměstí-tržiště, uliční a cestní síť) a jejich vzájemnými hierarchickými vazbami. Jinak řečeno:

■ Poznámky

⁶ Nicos D. Polydorides, *Concept of Centrality in Urban Form and Structure*, Bern 1983.

⁷ Mircea Eliade, *Posvátné a profánní*, Praha 2006, s. 44–45.

6

Obr. 6. Jihlava, analýza panoramatu města – barevné rozlišení sourodých celků (V. fáze projektu: expertní analýzy – analýzy obrazu města). Zpracoval: Autorský tým projektu NAKI II – Původ a atributy památkových hodnot historických měst ČR, 2020.

stavby a jejich soubory a veřejná prostranství v krajině kontextu a jejich kompoziční (hierarchické) uspořádání jsou obecně sdíleným obrazem (podobou) města, výrazem historické vrstevnatosti a různorodosti jakožto výsledkem různých kulturních vlivů a soužití různých etnik (zejména Čechů, Němců a Židů).

Obraz města byl ve své konfiguraci a kompozici postupně rozvíjen, přičemž zásahy prováděné v městských strukturách více či méně tento obraz respektovaly. Historická centra mnoha měst si díky svému dlouhodobému kontinuálnímu vývoji dodnes uchovala velmi pestrá a různorodou urbánní a krajinou i architektonickou strukturu, obvykle reprezentovanou nejvýznamnějšími stavbami a prostranstvími. Přestože některé z těchto nejvýznamnějších staveb a prostranství již ztratily své původní poslání a způsob využití městských struktur doznal pod-

statných změn, uspořádání těchto struktur naopak často tyto změny absorbovalo bez větších změn; představují tak obvykle v městském prostředí hierarchicky významnou, nebo alespoň společností stále ještě takto vnímanou pozici.

Z urbanistického hlediska se jedná pravidelně o vnitřně strukturované celky, jejichž „součástí vykazují významná specifika, která musí být pro uchování celkové hodnoty a charakteru statku ve své diverzitě chráněna, především cestou lokálně i věcně diferencovaného přístupu. Těmito součástmi jsou menší, urbanisticky sourodé či funkčně autonomní celky (lokality), které vytvářejí hodnotu celku“.⁸

Současná technologie nám dává možnost zaznamenat a uchovat velké množství informací. Máme schopnost tyto informace vyhodnotit a využít je k dalšímu budoucímu rozvoji a jeho predikci. Jsme schopni informace libovolně zobrazovat a vytvářet ideálně komplexní model zobrazitelný v čase. Budeme-li mít k dispozici relevantní obraz hmotných a nehmotných procesů a budeme-li znát i jejich historické tendence – trendy, bude možné predikovat a vyhodnotit směřování možné budoucnosti a usilovat o optimalizaci cílového obrazu.

Dnes je tak možné experimentálně ověřovat udržitelnost památky, aniž bychom se dopustili chybného a zásadně nevratného kroku. K tomu je třeba pořizovat a udržovat účelovou databázi prostřednictvím digitalizace příslušných dat a informací a zdokonalováním virtuálního obrazu městského prostředí. Lze tak zachytit zásadní informace o jeho fyzickém stavu, které poskytují příležitost návratu do historických situací a možnost jejich analýzy a případné *re-modelace* či *anastyózy*. Tyto metody sledují trend současné světové experimentální památkové péče.

Památková péče může být v urbanistickém měřítku efektivně realizována pouze tehdy, dokáže-li zohledňovat žitou realitu, předvídat a v rámci vlastního plánování účinně koordinovat probíhající změny, nikoli na ně pouze pasivně reagovat. To vyžaduje systematický přístup v několika úrovních. První z nich je sběr informací o území, které umožní včas rozpoznat změny a trendy i jejich potenciální dopad a účinně je komunikovat s jednotlivými aktéry. Dále jde o efektivní správu systémů, které jsou pod přímou kontrolou veřejné správy, a též o aktualizaci pravidel a předpisů, včetně podmínek poskytování metodické podpory. Obecně je rovněž nutné přesunout část pozornosti od objektově zaměřené péče i k zájmu o památkové hodnoty a jevy projevující se v urbanistickém měřítku, jako jsou např. krajinový kontext, vztahy hodnotných jednotlivostí k celku města, struktura významných cest a míst, měřítko, proporce a vazby veřejného prostoru či vývoj života v obci. S tím souvisí mimo jiné probíhající děje a procesy, neboť ty jsou přirozenou součástí památkového prostředí, zásadně ovlivňují jeho vnímání a současně naznačují tendence, které se dříve či později budou ve fyzickém prostředí projevovat. Jedině tak bude možné zajistit přirozenou proměnu památkového prostředí a vědomě nastavovat optimální způsob zachování jeho fyzické podoby, stejně jako vnímání jeho identity a autenticity.

■ Poznámky

⁸ Jan Sedlák – Miroslav Cikán, *Management plán ochrany světového kulturního dědictví – historického centra Prahy – část 001* [online], 2018. Dostupné: http://pamatky.praha.eu/file/3069762/Management_plan_ochrany_svetoveho_kulturniho_dedictvi_Historickeho_centra_Prahy_cast_001.pdf, vyhledáno 8. 7. 2020.